

FRAGMENT D'UN HOMILIARI
AMB DOS SERMONS DE MÀXIM DE TORÍ (s. XII-XIII)
(Guissona, Arx. Mun., frag. s/n)

per JESÚS ALTURO I PERUCHO

RESUM

L'article presenta un fragment actualment conservat en l'Arxiu Municipal de Guissona s/n, copiat en escriptura protogòtica dels segles 12-13, probablement a la Seu d'Urgell. El fragment conté dos sermons de Màxim de Torí d'un Homiliari de tipus romà, amb algunes variants que es publiquen.

Paraules Clau: Guissona, segles 12-13, fragments d'un Homiliari, Màxim de Torí.

ABSTRACT

The article aims to present a new codex fragment today preserved in the Guissona Municipal Archive, s/n, copied in the 12-13th century with proto-gothic scripture, probably at La Seu d'Urgell. The fragment contains two sermons by Maximus of Turin, the rests of an Homiliary of Roman type, with some textual variants here indicated.

Keywords: Guissona, 12-13th century, fragment of Homiliary, Maximus of Turin.

Els sermons de Màxim de Torí, deixeble directe o indirecte de sant Ambròs, que d'antuvi foren atribuïts a altres pares de l'Església, gaudiren d'una important difusió, amb testimonis conservats des d'època ben antiga.¹ En la introducció a l'edició crítica que li dedicà Almut Mutzenbecher,² ja es veu que els manuscrits que els transmeten són força vetusts perquè

1. Una òptima síntesi sobre el que se sap d'aquest bisbe i les característiques de la seva obra pot trobar-se a A. Olivar, *La predicación cristiana antigua*, Barcelona, 1991, p. 290-296.
2. *Maximi episcopi Taurinensis Collectionem sermonum antiquam nonnullis sermonibus extravagantibus adiectis*, Brepols, Turnhout, 1962. Als quals testimonis caldria afegir, per exemple, el manuscrit 279 de la B. M. de Tours, de la segona meitat del segle IX i portador també d'alguns sermons de Màxim. Per a la tradició manuscrita dels sermons, vegeu també V.

remunten al mateix segle v/vi, com és el cas del codex S, és a dir, el Sessorianus 55/2099, de Roma, Biblioteca Vittorio Emanuele.

Aquests sermons, que sovint denoten sensibilitat social i amor a la terra natal, valors essencialment cristians, que, incomprendiblement, manta vegada sembli que s'obliden,³ es transmeteren de forma conjunta, en col·leccions *ad hoc*; però, de més a més, també es difongueren de manera singular en homiliaris per a ús litúrgic. I també els còdexs d'aquests reculls d'homilies són de venerable antiguitat, com el Vat. lat. 5758, del segle vi/vii. La resta d'homiliaris assenyalats per Mutzenbecher són transmesos per tres còdexs del segle viii, un del segle viii/ix, quatre del segle ix, un del segle x/xi, tres del segle xi, tres més del segle xi/xii, deu del segle xii, tres del segle xiii i dos del segle xv. D'on resulta que la centúria amb més còpies d'homiliaris amb sermons de Màxim de Torí fou la xii.

De fet, les prèdiques del bisbe de Torí, en major o menor nombre, són presents en la totalitat de les distintes tipologies d'homiliaris ressenyades en l'excel·lent estudi de Réginald Grégoire, *Homélieires liturgiques médiévaux*.⁴ Per això els sermons de Màxim també circulaven per les terres catalanes. I una nova prova n'és el fragment de còdex que ara presento, resta d'un homiliari basat en el de tipus romà, car la part textual que s'ha salvat del nostre fragment transmet, com aquell, a la *pars aestiua*, els sermons II i CX de Màxim, aquest darrer de la sèrie extravagants, és a dir, dels no recollits en cap col·lecció antiga.

Amb tot, en el nostre fragment, ambdues homilies, a diferència del que succeeix a l'homiliari romà –que, entre una i altra, hi intercala un altre sermó de Màxim, el 9–, van seguides i, encara, en una versió un xic reduïda.⁵

Pel que fa a les característiques codicogràfiques del nostre fragment, diguem que es tracta d'un full de pergamí tirant a gruixut, que amida en les actuals parts extremes 370 x 230 mm. La caixa d'escriptura, a dues columnes, queda encabida entre uns marges que en el moment present fan 10 mm el superior (originàriament en devia fer uns 30/35), 65 mm l'inferior (que, si fa no fa, deu correspondre a la mida original, que potser arribava als 70 mm), 25 mm l'interior (segurament també la mida primera) i 15 mm l'exterior (que devia arribar a uns 30 inicialment); l'intercolumni és de 20 mm. Per tant la caixa és de 250 x 185 mm. I la pàgina original devia fer uns 390/400 x 245/250 mm. Les línies rectores i de justificació són

Zangara, «Intorno alla *collectio antiqua* dei sermoni di Massimo di Torino», *Revue des Études Augustiniennes*, 40 (1994), p. 435-451.

3. El mateix papa Benet XVI remarcà el valor dels sermons de Màxim sobre la justícia social en l'audiència general que concedí el 31 d'octubre de 2007, referint-se sobretot als sermons 17 i 18, de tanta actualitat. D'altra banda, pel que fa a la defensa de la pàtria, vegeu el sermó 82.
4. Publicat a Spoleto el 1980.
5. I és que, tal com afirma el P. A. Olivar, *La predicación*, p. 940: "Es evidente que los que se ocuparon en reunir piezas literarias para formar homiliarios lo hicieron con la intención de

marcades a punta seca pel costat carn. Les línies d'escriptura, 31 per pàgina, tenen una separació entre elles de 5 mm. Les lletres presenten un cos de 3 mm i, si tenen astes, arriben als 6/7 mm. La tinta és de color marró fosc amb títols en vermell; la darrera línia de text és travessada per una ratlla vermella. Una caplletra és resseguida, igualment, per un traç vermell. I el mateix color es fa servir per a farcir l'interior d'algunes majúscules.

Aquesta resta de manuscrit pertany ara als fons de l'Arxiu Municipal de Guissona sense número.⁶ Ha estat recuperada de l'enquadrernació d'un manual notarial de Joan Tomàs de Tàrrega, de final del segle xv, i la documentació de l'interior del relligat fa referència al poble de la Sedó en aquella centúria, que és quan es degué desfer l'homiliari per a reaprofitar el seu pergamí en cobertes d'altres textos. La procedència immediata és, doncs, de les terres segarrenques, procedència, que, al costat de la notable qualitat material del llibre original, suggereix un probable origen urgellès. Cal, en efecte, considerar segurament l'homiliari com a fruit de l'activitat escriptòrica de la catedral de la Seu d'Urgell, que estenia els límits de la seva diòcesi també per les terres de l'esmentada comarca de la Segarra des dels temps del bisbe sant Ermengol, i que tenia també sota la seva dependència Santa Maria de Guissona, el prior de la qual era alhora canonge de la Seu. La data de la còpia, en escriptura protogòtica, la situaria entre final del segle XII o els primers anys de la XIII centúria.

Els dos sermons transmesos pel fragment foren exposats amb motiu de la festa de sant Pere i de sant Pau, festivitat que procurà ocasió per a d'altres predicacions de Màxim de Torí. El text conservat del sermó II en el nostre manuscrit (*U*) va des de la línia 22/23 de l'edició de Mutzenbecher (*Mu*), *desunt obsequia*, fins a la línia 67, *lucrum*, amb omissió del paràgraf comprès entre la línia 67, *Illa autem*, fins a la línia 71, *mortua est*.

Les variants textuais que s'observen en la part llegible del fragment, bastant danyat, sobretot en el verso, que correspon a la part exterior de l'enquadrernació, permeten d'afiliar el sermó II amb la tradició manuscrita representada per l'esmentat *S* i també per *M*, el ms. Lugdunensis 1236 (1108), del segle IX¹, i per *L*, el ms. Laurentianus 14.10, del segle xv. Del sermó CX, però, ni tan sols no és possible de fer la més petita conjectura sobre la qüestió.

ofrecer lecturas aptas para el oficio divino, más que por el interés de transmitir textos patristicos en su pureza textual. Es comprensible, por consiguiente, que los copistas se consideraran autorizados para hacer ciertos retoques, cambios y añadiduras a los textos originales, proporcionándoles títulos adecuados, vocativos introductorios y doxologías finales, recortando los textos demasiado largos, suprimiendo partes de menor interés o añadiendo períodos que conformaran mejor la pieza para tal finalidad litúrgica.”

6. Ingressat per una donació particular. Dec el coneixement d'aquest fragment a l'amic i col·lega doctor Joaquim Pera, a qui agraeixo també que me n'hagi facilitat l'accés per al seu estudi i identificació.

que perre...
 sic eccle que p...
 conu...
 que d...
 ut...
 am...
 p...
 p...
 res de...
 m...
 m...
 uerban...
 xian...

re car...
 de...
 me...
 re...
 uere...
 m...
 s...
 s...
 s...
 s...
 s...

Guissona, Arx. Mun., frag. s/n.

En el sermó II s'observen les variants següents:⁷

	<i>Mu</i>	<i>U</i>
l. 23	melius	multo melius
l. 24	utiliori	utiliore
l. 26	sollicite	quod sollicite
l. 27-30	Legimus...subministrat	<i>om.</i>
l. 31	ergo	<i>om.</i>
l. 32	famis	fames
l. 33	et	<i>om.</i>
l. 40-41	Bene ait...Petrum	<i>om.</i>
l. 42	orat relinuens	relinquit
l. 43	extollitur	extollitur et
l. 43	sensus rapitur et	suspensus rapimus ut
l. 44	efficitur	effitiatur
l. 44	cogitanti	<i>om.</i>
l. 45	cordis	corde
l. 46	uelut	uel
l. 47	Iudaeos solos	Iudeis solis (?)
l. 47	famem	exple famem
l. 49	in uno	in unum
l. 49-50	uasculo...in una	<i>om.</i>
l. 52	resplendet	resplendens
l. 54	ergo	igitur (?)
l. 54	suo	<i>om.</i>
l. 58	est	est omnium
l. 59	caesa	cessens
l. 60	Iugiter	Igitur
l. 60	Deo gratias	gratias Deo
l. 61	resoluta	resolutam
l. 62	Paulus	<i>om.</i>
l. 67-71	Illa autem...mortua est	<i>om.</i>
l. 71	<i>om.</i>	In ipso qui uiuit et regnat in secula seculorum amen.

7. Són simples variants ortogràfiques l'ús de *celum*, *essuriens*, *offitii*, *que* i *reffitiat* en comptes de *caelum*, *esuriens*, *officium*, *quae* i *reficiat*. El nostre amanuense també presenta la particularitat de separar el preverbi del mot a què s'uneix. Així trobem *de est*, *de sunt*, *de pelli*; i, en canvi, escriu *interris*.

La part textual del sermó CX, anunciat per una rúbrica que diu *Sermo unde supra*, és introduïda per una caplletra, la *T*, i comprèn des del començ del sermó fins a la línia 26; però s'hi pot llegir poc text pel mal estat de conservació. Heus ací les úniques variants detectades:

	<i>Mu</i>	<i>U</i>
l. 1	fratres	fratri
l. 18	sutilis	utilis
l. 19	de	di (?)
l. 20-21	ecclesia eos	om.